

La quaderna

(ALDC, VIII, 1730. La quaderna)

La *quaderna* és “cadascuna de les peces de fusta arquejades inserides en llur part mitjana a la quilla” (DG_I, 1932), formada de *medís* i *estamenera*; el mot és el *f.* de *quadern* < llat. vg. *QUADERNU < cl. QUATERNU ‘quàdruple, que consta de quatre’, der. de QUATTUOR ‘quatre’, probablement indicador del nombre inicial de peces. *Medís* (pl. *medissos*), ‘peça simètrica a la base de cada costella d’un buc’ (en cat. també *maderos* 82; cf. cast. *madero*, oc. *madier*), deriva de MATĚŘŮM, *m.* de MATĚŘĀ, que degué donar **madir*, pl. *madirs* (pron. *madís*), pres per un sg. sobre el qual es va formar un pl. doble *madissos* (“peces per fer el sòl” 122; “costelles de la barca” 36; “cada peça [del costellam] és un *medís*” 155; “[peça] de baix” 68; “la part de sota” 74); la possible interferència amb el der. de MĚDĚŮS explicaria el canvi de *m[a]dis* en *m[e]dis*; der. col·lectiu *medissam* 69. *Estamenera* 122, “peça de fusta que va fixada al medís i puja fins a la coberta de l’embarcació” (DIEC_I, 1995), potser deriva del gr. med. STAMINARIA (DECat), però sembla més acceptable que aquell mot hagués arribat a través del genovès (Aprosio, 2001-2003; Veny, 2012 a). *Medís* i *estamenera* formen la *quaderna* o *costella* (“tota la peça” 74; *peça* n’és també un sinònim, Cabrera González, 1997: 69, 80), aquesta der. de *costa*, del llat. CŎSTA ‘costella; costat del cos; part lateral’ (DECat) o directament d’un llat. vg. COSTĚLLA, dim. de CŎSTA (DCVB), com ho suggereixen el cast. *costilla*, el gall. i port. *costela*; der. col·lectiu *costellam* 133 (“comprèn *estameneres* i *medís*”), 155, 184, format per *costella* i el suf. -am (< -AMEN), com *brancam*, *paperam*, etc.; a la costa alacantina, segons Llorca, es diu *quaderna* quan no està encaixada en la carena, i *costella*, una vegada que hi és inserida. La sinuositat de la quaderna s’ha comparat amb la part externa del ventre, la *panxa* 164 (< llat. vg. *PANTĚCA), “els costats de la barca”. El fet d’ocupar la quaderna la part central del fons de la nau explicaria els mots *clau* ‘peça central’ 154 (< CLAVEM) i *ronyó* 69, var. de *renyó* (< *RENIONEM). La divisió en compartiments justificaria *quartels* 188, dissimilació de les bategants de *quarters* (< QUARTARIŮS ‘quarta part’).

Altres mots constitueixen, generalment, segones respostes que estan en relació amb la contigüïtat o proximitat a la quaderna, com *paramitjal* ‘sobrequilla; fustes disposades al pla del fons’ 70 (“va sobre les

costelles”), de *PARAMEDIALIS, der. de MĚDĚŮS ‘mig’, per la seva situació, amb la var. *palmitjal* 155, per síncope vocàlica i assimilació de la lateral, ajudant-hi potser una homonimització amb *pal*; *taules* (“clavades als *medissos*” 69), der. de TABŮLA ‘post, tauló’, i var. amb determinant com *taules normals* 154, *taules del pla* 133; o amb el suf. dim. -ó (< -ONEM), *taulons de mura* 147 (*mura* “part interior del costat d’un vaixell”, Sigalés, 1984, var. de *mur* < MŮRU); *palades de la quilla* 133 (o, simplement, *palades* 154 o el sg. *palà* 174, per reducció del suf. -ada, der. de PALA), potser per la seva concavitat; *escalemots* 68 (“[peça] de dalt”; var. *escalomots* 70, per assimilació a la *o* tònica), der. de *escàlem* ‘estaca per a lligar-hi el rem’ (< llat. vg. *SCALĀMUS; cf. mapa 1111), i que es refereix a “cadascun dels caps d’estamenera d’una embarcació, que surten per damunt coberta i van clavats a l’orla, a la qual serveixen de reforç” (DCVB); *cintes* 17, 122, 154, 164 (< CĚNCTA, part. de CĚNGĚRE ‘cenyir’), pròpiament “vorada de fusta que rodeja el buc de les embarcacions per fora a nivell de la coberta” (Sigalés, 1984), semblantment *orla* ‘barana d’una embarcació’ 56, 154, probablement del llat. vg. *ŌRŮLA, dim. de ŌRA ‘vora’; *escues* 25, 56, 155 (var. *escoes* 47, “al costat i costat de la quilla”), pròpiament ‘peces de fusta que van al costat de la quilla, a l’exterior del buc de l’embarcació, i que la manté dreta quan és a terra’, que podria procedir d’un cat. ant. **escosa* < ABSCONSA, perquè “les *escoes* van sempre ocultes a sota aigua” (DECat), però que creiem més aviat que és un der. de *coal/cua* (< CŎDA), per l’ús que se’n fa en pl. amb la corresponent aglutinació (*les coes* > *les escoes*); *empaïolada* 79, formada per *païols*, és a dir, “posts horitzontals del fons de la pastera” (probablement der. del llat. PALLIŮLUM, dim. de PALLIUM ‘flassada’ [DECat] o de PALEA ‘palla’ [Vidos]).

A notar els mots en relació *obra morta* 70 (“les bandes de la barca”), *embornals* 70, *la soleta* 122, que tapa el buit que hi ha entre les dues files de cintes.

Les respostes es presenten d’una forma irregular, de manera que unes es refereixen a un concepte general (*quaderna*, *costella*, *taules*) i altres a un dels components (*medís*, *estamenera*).

Són mots normatius *estamenera*, des del DOrt, 1917; *quaderna*, *medís*, *costella*, des del DG_I, 1932.